

Poppenspel en alchemie

Vreemde nacht

Het poppenspel van mijn vader Jan van Erkelens (1918-heden) kwam niet uit de lucht vallen. Hij noemt Harry van Tussenbroek als zijn voornaamste inspiratiebron. Van Tussenbroek leefde van 1891 tot 1963. Hij maakte fantastische gestalten die qua sfeer op de marionetten van mijn vader leken, maar meer beïnvloed waren door poppenspel uit het Verre Oosten. Mijn vader was op zijn vijftiende geraakt door een uitgave van Otto van Tussenbroek. Daarin stonden 56 poppen van broer Harry afgebeeld. De inleiding was verzorgd door W.F. Gouwe.¹ Drie jaar later kwam hij in contact met de poppenspeelster Grietje Kots die hem het belang van beweeglijkheid leerde. Vervolgens begon hij grote marionetten te maken met een sterk magische, symbolische werking.² Hij voelde zich hiertoe genoodzaakt, omdat hij rond die leeftijd door geesten werd achtervolgd die in zijn donkere slaapkamer om hem heen zweefden. Om zijn angst te overwinnen besloot hij deze geesten nader vorm te geven in marionetten. Zo ontstond onder meer de Moerasgeest die bij een geschikte belichting echt een vreeswekkende verschijning is. Vooral het half kolkende, half brommende geluid dat mijn vader bij deze marionet weet te produceren verleent aan de Moerasgeest zijn levensechtheid.

De moerasgeest

Psychologisch gezien stelt de Moerasgeest een diepe depressie voor waarin alle energie uit het bewustzijn naar het onbewuste gezogen wordt. Wie eenmaal op die manier in de greep van het onbewuste is beland, heeft moeite ooit weer de weg terug te vinden, want het moeras laat je niet een, twee, drie weer los. Maar als marionet is de Moerasgeest toch een stuk minder angstaanjagend dan als gestalte uit het onbewuste. In zekere zin zijn de rollen immers nu omgekeerd. De Moerasgeest is een deel van zijn magische kracht kwijt, omdat nu mijn vader degene is die aan de touwtjes trekt. Hij laat de uit half vergane stof bestaande gestalte trage bewegingen en oneraardse geluiden maken en heeft op die manier toch enige controle over de Moerasgeest gekregen. Maar die controle is zeker niet honderd procent. Dat merkte mijn vader, toen hij de tachtig was gepasseerd en de Moerasgeest bij uitzondering via zijn eigen stem liet 'spreken.' Er ontwikkelde zich een heel gesprek waarbij de Moerasgeest hoopte dat mijn vader hem als zijn lievelingspop zou beschouwen. Hij wist wel dat hij een diepgewortelde angst verbeeldde maar van die angst had mijn vader zich toch bevrijd? Daarom merkte de Moerasgeest op: 'Wij zijn nu vrienden, hè?'³

Vreemde nacht

In een vergeelde map zitten de teksten die mijn vader voor zijn allereerste voorstellingen heeft geschreven. Eén van die teksten heet 'De Toverspiegel.' Zo zou ook zijn theater gaan heten. Daarom neem ik aan dat het echt om een oeroude tekst gaat. Er komen verschillende poppen in deze voorstelling voor die later solo-marionetten zouden gaan heten. 'De Toverspiegel' begint met een Tovenaar die ons probeert terug te voeren naar de kindertijd toen alles nog een wonder was:

Zo wil ik nu dat U weer in een sprookje kan geloven,
kijk in de toverspiegel en haal alles boven
wat diep in U verborgen nog wel leeft misschien.
Ja voor één ogenblik weer sprookjesschoonheid zien.
(...)

Want zie ... ik strooi wat toverpoeder door de zaal
en wie een snuifje opvangt, gelooft het allemaal.
Let op ... het ogenblik is aangebroken,
de gongslag luidt, dan komen reeds de spoken,
elven en kabouters, demonen, geesten,
griezelgestalten, wondere waterbeesten.
Let op ... zij komen bij ons binnen,
het bonte spel gaat thans beginnen.

Vervolgens komt de dwerg Flip flap dansend op. Hij is wel klein, maar hij weet meer dan mensenkinderen. Hij is een typische Mercurius-figuur en ook de hoofdpersoon in het spel dat gaat komen:

Ik ben Flip flap, de kleine dwerg,
ik ben bekend in dal en berg,
ik weet hier alle hoeken en gaatjes,
en heb altijd de meeste praatjes.
Al ben ik klein, dat mag niet hinderen,
ik weet toch meer dan mensenkinderen.
Al ben ik klein, ik ben vlug ter been,
wip spring ik op en af de steen,
zo zit ik netjes op de grond,
of hup, ik buitel weer in het rond.
Ik ben de hoofdpersoon in het komende spel,
ik kondig alles aan, dat snapt U zeker wel.

Het is het donkere, middernachtelijke uur en de maangodin rijst op te midden van de twinkeling der sterren:

Statig en stil doet zij een korte dans,
zelf lichtend geel met zilveren glans.
Stil ... stil ... weest allen stil ...
O maangodin, ik onderwerp mij aan uw wil.

Vervolgens verschijnen er allerlei gestalten zoals de Moerasgeest, de Vuurgeest en het Kikkerdier. De twee laatste marionetten verbeelden de elementen vuur en water. Als de Moerasgeest uit het beeld is verdwenen, verschijnt rode gloed uit spleten en spelonken. De Vuurgeest wordt ten tonele gevoerd. Het is het uur van het heilige vuur:

Aanschouw het lichtend vlammenwonder!
Hoor ... in der aarde schoot het diep gedonder
naar buiten barstend in felle schijn.
O, mensenkind, wat zijt gij klein
bij de machtige krachten der natuur.
Het vuur, het vuur, het goddelijk vuur.

Het rood vlammen spel springt uit de donkere aarde te voorschijn en op de tonen van een gefloten melodie danst de Vuurgeest buiten zinnen op al wat branden wil, totdat hij bij gebrek aan voedsel dooft. 'Het is moeilijk nu,' merkt Flip flap op, 'na deze vlammen dans iets interessants te ontdekken thans.' De kabouter scharrelt wat over het toneel tot hij bij een heldere beek met waterval komt. In de diepte op de bodem ontwaart hij een beweging: 'Natuurlijk, dat is het waterwicht, het Kikkerdier met z'n slome kop duikt thans uit de diepte op.'

Het Kikkerdier is volgens Flip flap de gierige wachter van een grot vol parels. Uren, dagen, nachten zit het Kikkerdier te wachten 'net zo lang totdat hij sterven gaat en de parels aan een ander laat.' Flip flap heeft het goed geraden. Het Kikkerdier komt naar boven, nadat hij de schat van de parelgrot met zware stenen op slot heeft gedaan:

Niemand kan mij de parels ontstelen,
mijn parels, ik zit ze te zoenen, te strelen.
Uren zit ik te staren naar die stille schat,
dat is pas leven, hè, zeg me eens wat
of ga eens opzij en laat mij erdoor!
'k Heb met jou niets te maken hoor!

Flip flap begint te schelden tegen het 'saggerijn met zijn zure gezicht' en dreigt hem de ogen dicht te slaan: 'Misschien voor een dag of tien, zul je geen mooie pareltjes zien.' Het Kikkerdier beseft dat hij aan de oever van de beek niets te zoeken heeft en duikt weer onder naar zijn parelschat.

Het kikkerdier

Inmiddels begint het te dagen en rozig licht glanst tussen de bomen. De nieuwe dag zal spoedig komen. Dan voltrekt zich het wonder van de geboorte van een elfenkind. Uit het water komt een bloem omhoog:

Ja, de ontplooiing van de bloemenkroon
onthult een wezentje wonderschoon,
zo klein en fijn, nauwelijks te geloven:
het gaat het kabouterverstand te boven.
Dit gebeuren is voor mij nog altijd een feest,
een feest waarvan ik dikwijls de getuige ben geweest.

Het elfje is blij te zijn geboren. Ze verheugt zich te kunnen zien, voelen en ruiken. De eerste stralen van het zonlicht raken haar aan en een koesterende warmte trekt door haar vleugels heen:

Mijn vleugels drogen, ze trillen licht,
o, hoe vreemd, ik ga omhoog, zonder gewicht.
Ik zweef, ja ik zweef, het licht tegemoet.
Nu zachtjes weer dalen op een trillende voet,
nu even rusten op het zachte groene mos
tussen de statige stammen van 't bos.

Flip flap kan de schoonheid van het elfje bijna niet verdragen. Hij vraagt het elfje te dansen tot vreugde van alles wat leeft in het bos. Het elfje voert haar elfendans uit: 'Wij zweven zo luchtig en blij in het rond, tot we worden verrast door de morgenstond.' Voor Flip flap is dit een schoon besluit van het nachtelijk feest. Het klimmen van de zon betekent ook het einde van de sprookjesdromen: 'Ik verberg mij, nu de mens ontwaken gaat en het zonnerad gloeiend aan de hemel staat.'

De Tovenaar besluit:
Weg zijn de elfen en de spoken,
de betovering is weer verbroken.
De werkelijkheid neemt ons weer in bezit
mij en ook U die rustig op uw stoelen zit.
Maar worden de zorgen u soms te zwaar,
illusieland staat altijd klaar.
Zorgen bevrijdend, gelukkig leven,
Daar zult u bij ons van verzekerd wezen.
Ik groet u allen, de hand aan mijn hoed.
Adieu, vaarwel, het ga U goed.

Drie alchemistische kleurfasen

Het is uit dit marionettenspel duidelijk op te maken, dat mijn vader in zijn jonge jaren een alchemistische dromer was die de verschillende stadia van het alchemistische transformatieproces aan zich voorbij liet gaan. Volgens de Jungiaanse **psychologie** gaat het in de alchemie om de zoektocht naar het Zelf, naar het innerlijk goud. Deze zoektocht verloopt

in drie fasen die door de kleuren zwart, wit en rood worden uitgedrukt. Uit het duister van de nacht (zwart) wordt via het licht van de maan (wit) de stralende zon (rood) geboren. Met deze kleurfasen waren talrijke symbolen verbonden. Bij de nigredo (zwartwording) hoorde het giftige metaal lood, de sombere planeet Saturnus en de zwarte raaf. De albedo (witwording) werd met het edel metaal zilver, de Maan en de witte duif in verband gebracht. De duif is de vogel die bij Venus, de godin van de liefde hoort. De duif vormt ook een symbool voor de Heilige Geest. De rubedo (roodwording) werd gekarakteriseerd door het edel metaal goud, de Zon en de pelikaan. De pelikaan vormde in die tijd een symbool voor Christus. De alchemisten geloofden dat het dier zich in de eigen borst prikte om met het rode bloed de eigen jongen te voeden.

Marie-Louise von Franz vat het hele alchemistische transformatieproces in haar boek *Creation Myths* kort samen. Zij baseert zich daarbij op een oude Griekse tekst uit de alchemie die nog dicht bij de mummificatierituelen van het oude Egypte staat. Bij die rituelen ging het erom de wederopstanding uit de dood te bewerkstelligen: ‘Deze oude tekst “Komarios onderwijst Cleopatra” bevat alle meest fundamentele ideeën die in de latere alchemistische teksten gevonden worden. Telkens opnieuw werd de steen der wijzen opgevat als een goddelijk kind dat uit de kunst der alchemie geboren wordt onder gebruikmaking van de gelijkenis van dood en opstanding. De *nigredo*, de toestand van zwartheid, wordt altijd vergeleken met de toestand van de dood, wanneer het lichaam vernietigd is in het graf; de *albedo* is het afwassen van de dood en de stank van het graf; en dan wordt een kind geboren dat hetzij het kind Mercurius of een goddelijk kind is hetzij de steen der wijzen. En tegelijkertijd is dit simpelweg ook de vernieuwing van de alchemistische filosofie.’⁴ De steen der wijzen is hierbij het geheimzinnige middel om onedele metalen in zilver of goud om te zetten. De albedo had tot doel een ‘steen’ te maken die gewoon metaal in zilver zou kunnen transmuteren. Deze werd de witte steen genoemd. Vervolgens ging het erom de rode steen te vervaardigen die met de transmutatie tot goud verbonden was. Deze rode steen bewerkstelligde de eigenlijke opstanding uit het graf van de nigredo. Het ging hierbij om de ervaring van de eigen onsterfelijkheid. In de alchemie was er geen lijdzaam wachten op het einde der tijden. De alchemist beoogde de opstanding al in dit leven te bewerkstelligen.

In ‘De Toverspiegel’ speelt deze symboliek op de achtergrond een rol. Meteen aan het begin doorbreekt het licht van de maan de duisternis van de nacht. Alchemistisch gesproken komt de maan wel erg vroeg in het spel. Maar in de latere versie, ‘Vreemde nacht’ geheten, gaat de marionet Angst aan de Maangodin vooraf die dan ‘Maan en sterren’ heet. Over de Angst wordt gezegd:

Angst gaat sluipend langs de grond,
kille, witte vingers tasten zoekend rond.
Angst ... angst ... angst.

Jan van Erkelens met de Moerasgeest en de marionet Angst in het Heilooërbos

Mijn vader vertoonde deze marionet in het felle licht van een zaklantaarn en op pianomuziek van Edvard Grieg: *Entschwundene Tage* (Opus 57, nr. 1). Op een velletje papier van een kladblok heb ik een tekst gevonden die op de marionet betrekking heeft:

Wat is het stil en eenzaam hier,
alles is zo onwerkelijk, zo vreemd.
De donkere bomen staan als strakke zuilen
van een schemerig gebouw, hoog dragend het
gewelf van bladeren – takken ondoordringbaar.
Wat vreemd: geen geruis of geluid van dieren of dingen,
alleen de stilte en een kille angst die mijn hart beklemmt.
Wat is dat, wat zien we daar schimmig
bewegen, glijden, sluipen langs de grond?
Witte handen en een wit gezicht, ogen star van ontzetting.
Angst, de angst, die van binnen voelbaar sluipt,
[begint] vorm en gestalte aan te nemen.

De Moerasgeest en de marionet Angst vormen de eerste gestalten die bij mijn vader uit het onbewuste te voorschijn waren gekomen. Zij stellen depressie en angst voor. De gestalten vormden een antwoord op de atmosfeer waarin mijn vader was opgegroeid. Hij werd opgevoed door een moeder die een zware jeugd had gehad. Mijn oma was als onecht kind geboren en had al op jonge leeftijd voor haar moeder moeten zorgen. Tante Tine, een zuster van mijn vader, schreef mij vele jaren terug: ‘Die Moeder was altijd ziek en haar dochter moest de kost verdienen, de was doen en boodschappen halen voor een paar gezinnen die daarvoor konden betalen. Af en toe kregen ze wat brandstof of voedsel van de kerk. Armoede troef natuurlijk! Ze was 15 toen haar Moeder stierf en de kerk heeft haar op geen enkele manier geholpen. Ze heeft een baantje gezocht en gevonden als dienstmeisje voor dag en nacht.’ Blijkbaar heeft mijn oma een hard leven gehad met in haar jeugd weinig liefde. Ze was opgevoed door haar grootouders en als haar eigen moeder haar naar school bracht, moest ze zeggen: ‘De dienstmeid heeft me gebracht.’ Ze moest ook nog haar ware afkomst verzwijgen. Het is begrijpelijk dat deze achtergrond haar tot een dominante vrouw had gemaakt die weinig tegenspraak duldde. Als moeder zorgde zij goed voor haar vijf kinderen. Maar dat deed zij op haar eigen soms hardhandige wijze. Mijn vader moet vroeger een echte drein zijn geweest. Voor straf stopte zijn moeder hem wel eens via een luik in het donker onder de keukenvloer. Zij was iemand voor wie je terecht bang kon zijn. Vanwege zijn artistieke aard was Jan extra gevoelig voor de atmosfeer in het gezin. Hij was geboren in het

sterrenteken de Kreeft en hij had alleen om deze reden al een diepe band met de Maan en met het moederlijke van het onbewuste.

Met de Maangodin breekt de witte fase van het transformatieproces aan. Het zwarte kan nu worden wit gewassen, gereinigd. De Maan is ook het symbool van reflectie. Zij reflecteert het licht van de Zon. Daarom is de Maan ook nauw verbonden met het kunstenaarschap. De kunstenaar geeft aan de onzichtbare wereld van de onbewuste geest een middel om zich te kunnen manifesteren. In de astrologie wordt de Maan de zilveren Toverspiegel genoemd. Een Kreeft leeft van de herinnering en heeft de neiging zich terug te trekken 'naar een plaats waar het een moederlijke bescherming vindt. De meeste Kreefttypen, zowel mannen als vrouwen, hebben een hang naar hun moeder en behouden aan haar de sterkste herinnering van hun leven. Eenmaal volwassen, blijven ze denken aan hun kindertijd.'⁵ Maar bij mijn vader is deze plaats van herinnering vervuld van angst. De griezelige Moerasgeest verschijnt, zodra de Maangodin haar stille dans heeft voltooid. In feite symboliseert de Moerasgeest de zwarte fase in de alchemie, de fase van verrotting en verval, van het oplossen van de waarden die tot dan toe het leven hebben gedragen. De zwarte fase is een gevaarlijke fase die tot krankzinnigheid kan leiden. Het gevaar is reëel dat het reddende licht van de reflectie niet meer terugkeert. Maar mijn vader heeft de angst om in het moeras te verdrinken tot een marionet getransformeerd. Nu kan hij met die dreiging een relatie aangaan. Daarmee is het acute gevaar geweken.

Het alchemistisch transformatieproces is ook een doorgang door de elementen. Net zoals aan het slot van *Die Zauberflöte* van Mozart worden bij mijn vader de elementen vuur en water opgeroepen. Het vuur is bij hem heilig en komt te voorschijn uit de aarde, zoals in de alchemie van het vuur van Mercurius wordt gezegd: 'Bezoek het binnenste van de aarde, in de aardbol zul je het vuur vinden.' Ook het water vormt een symbool van Mercurius. Het water zou levensreddend kunnen zijn tegenover de verstarring die met de zwartwording dreigt. Maar in het spel van mijn vader gaat in het water zelf een dreiging schuil. Het Kikkerdier verschijnt dat zijn schat aan niemand wil prijs geven. Het is een typisch motief dat op een weerstand duidt om de eigen schat uit het water te vissen. Kunstenaars koesteren soms dromen die ze nooit verwezenlijken. Het is veiliger om de schitterende droom nooit aan de werkelijkheid te toetsen. Flip flap vindt dat een kwalijke zaak, want ook het Kikkerdier heeft niet de eeuwige jeugd. Het baat hem niets om de parels verborgen te blijven houden in de grot, want hij kan ze toch niet echt bezitten. Zodra hij sterft, is al dat lange waken over de grot geheel zinloos geworden. Hij heeft met zijn talenten niets gedaan en zijn leven verspeeld.

Bij het naderen van de dag vindt dan toch nog het wonder plaats: de geboorte van het elfje uit een bloem. Deze geboorte luidt na de witte fase de rode fase van het transformatieproces in. Het elfje heeft ook de rode warmte van de zon nodig om te kunnen ontwaken. Maar is de nieuwe geboorte bestand tegen het meedogenloze licht van de volle zon? Mijn vader weet dat als de zon hoger en hoger klimt de wereld van de fantasie moet wijken voor de harde werkelijkheid. Wanneer het elfje en Flip flap zijn verdwenen, wordt de geheimzinnige wereld van het theater waarin de gestalten van het onbewuste zich hebben kunnen vertonen ineens 'illusieland' genoemd. Het bezoek aan deze wereld is voor mijn vader ineens een vlucht uit een werkelijkheid vol zorgen. Er loopt een breuklijn tussen de nacht en de dag. De betovering van het magische theater houdt geen stand.

De mummie ontwaakt

Ook bij de poppenspeler Henk Boerwinkel (1937-heden) uit Meppel heb ik alchemistische motieven gevonden. Henk was als zeventienjarige jongen naar mijn vader toegekomen om hem zijn eerste poppen te laten zien. Mijn vader had daarop uit de tuinschuur zijn solomarionetten te voorschijn gehaald. Die hadden zo'n indruk op Henk gemaakt dat hij meteen poppenspeler wilde worden.⁶ Die droom wist hij ook te realiseren. Het Figurentheater Triangel dat hij samen met zijn vrouw Ans oprichtte werd uiteindelijk wereldberoemd. Beiden reisden de hele wereld af, totdat Ans het na 2.222 voorstellingen wel genoeg vond. Haar plaats werd ingenomen door de poppenspeelster Charlotte Puyk-Joolen. Het vele reizen brak Henk echter op. Rond Kerst 1993 overwoog hij al de buitenlandse tournees af te bouwen: 'Ik wil terug naar de bron van creativiteit. Naar onbekende stiltes om alleen maar te creëren. Daarin ligt een diepe behoefte, waarvan ik vind dat die de afgelopen jaren de mist in is gegaan.' In die tijd had Henk onbewust een zwarte kijk op het leven: 'Altijd komt de dood om het hoekje kijken, terwijl ik dat in het gewone leven niet heb of voel. Dat is mijn belevingswereld. Als alles wat ik heb opgeslagen door een persoonlijke visie naar buiten komt, is er een sombere ondertoon. Dan vertaal ik die beelden in tekeningen, in poppen. Terwijl ik die poppen aan het maken ben, kan ik niet beredeneren waarom ik het juist zó doe. Het is meer voelen dan begrijpen.'⁷

In 1996 besloot Henk met buitenlandse reizen te stoppen. Hij trad enkel maandelijks op in het Magisch Theatertje in Maastricht, waar Charlotte hem assisteerde. Vanaf 1997 had hij alle tijd om nieuwe poppen en maskers te maken, ook met het oog op zijn zoon Jeroen die aan een eigen theaterprogramma werkte. Vanwege het formaat van Jeroens Theater van de Droom was Henk gedwongen grote marionetten en grote maskers te maken. Hij besloot een levensgrote mummie te maken die langzaam tot leven kwam. In het boekje *Triangel Memoires* merkt Henk over de gestalte op: 'Het in zichzelf gekeerd mummie masker maakte ik van papier en plakband, overtrokken met dun gaas, evenals de omwikkelde dunne armen en dorre handen. De lange gestalte kreeg een vaal gewaad en vanuit de gemummificeerde hand kwam een geheimzinnig handpopje omhoog als een kleine geblinddoekte levensgids.'⁸ Het nummer vormt een treffende demonstratie van de mythe van dood en wederopstanding uit de alchemie. De mummie was geïnspireerd op de oud Egyptische farao Ramses II die volgens de voorstellingen uit die tijd als mummie in het dodenrijk terecht was gekomen. Bij Henk komt de oude farao weer tot leven. Het is daarbij intrigerend dat de levensgids die uit de reusachtige gestalte te voorschijn komt geblinddoekt is. Het is alsof wij alleen leiding in het leven ontvangen als we ons naar binnen richten.

De mummie. Masker van Henk Boerwinkel

Zelf heb ik op mijn achttiende al over het ontwaken van een mummie gedroomd. Ik was toen verdiept in **Jungs** boek *Psychologie und Alchemie*. De dromen van Wolfgang Pauli die Jung

daarin had gepubliceerd boeiden mij zo sterk dat ik zelf ook bijzondere dromen wilde krijgen. Maar in de eerste periode kort na het lezen van *Psychologie und Alchemie* heb ik maar één droom opgeschreven. In de nacht van 31 maart op 1 april 1971 droomde ik: ‘Ik bevind mij met mijn moeder in een kamer. In de kamer staat een tafel met een mummie erop. Bij de mummie staat een onbekende vrouw. Er heerst een grote spanning. Plotseling rolt de mummie schijnbaar zonder oorzaak van de tafel op de grond. Vervolgens steekt er een arm door de windsels heen. De verschrompelde hand richt zich naar de vrouw bij de tafel die haar hand uitsteekt. Nog voordat beide handen elkaar beroeren, verandert de verschrompelde hand in een gezonde hand.’

Ik herinner mij nu nog dat ik in deze droom een gunstig teken zag. Ik was in die tijd gedeprimeerd, omdat ik niet zag hoe ik mijn innerlijke wereld met de uiterlijke wereld van mijn studie wis-, natuur- en sterrenkunde zou kunnen verbinden. Die depressiviteit verbond ik met de dode mummie op de tafel en ik concludeerde uit het weer levend worden van de mummie dat het wel weer een keer beter met mij zou gaan. Inderdaad is de droom niet negatief van inhoud. De onderaardse grafkamer wijst er wel op dat ik met de dood in aanraking ben gekomen, maar het dode ding, de mummie, komt weer tot leven. Verder komen er in de droom twee vrouwen voor: mijn moeder en de onbekende vrouw. Daarbij stelt mijn moeder de eerste ervaring voor die ik van het vrouwelijke geslacht heb. Die ervaring was tamelijk negatief. Maar de onbekende vrouw staat voor de liefde. Zij maakt het liefdevolle gebaar waardoor de mummie nog verder tot leven komt.

In 1997 ben ik begonnen met het duiden van deze mummiedroom. Ik schreef een dik manuscript dat met deze droom begon en geen duidelijk einde kende, omdat ik toentertijd mijn oriëntatie in het leven had verloren. Mijn vader heeft mij in die tijd vermoedelijk verteld dat Henk aan een mummie werkte. In juli 1997 had ik immers Henk artikelen over het oude Egypte toegestuurd. Vermoedelijk was het verlangen in hem opgekomen om nu eens echt in het dodenrijk af te dalen. Op 10 november 1997 schreef hij mij dat zijn mummie klaar was en dat hij die al enkele keren had vertoond. In april 1998 stuurde ik Henk en Ans opnieuw artikelen toe met dit keer wat informatie over de lessen alchemie die ik in mei ging geven. Henk was heel verrast en schreef mij op 24 april terug: ‘Dank voor je boeiende artikelen! Je erbij geschreven kaartje is voor mij eveneens intrigerend en bevat even heel veel beknopte informatie over jezelf... Ik denk dat we elkaar misschien binnenkort ontmoeten op de viering van Jans tachtigste verjaardag! In ieder geval trof mij bijzonder dat je schrijft over alchemie: ik heb de laatste weken een grote marionet gemaakt “De Alchemist”, en gisteravond heb ik hem voor ’t eerst vertoond in de schouwburg van Meppel... Hartelijke groeten, ook van Ans.’

Blijkbaar heeft mijn bemoeienis met de mummiedroom snel vrucht gedragen. In mei 1998 werd ik aan het S.U.W. (nu: Jungiaans Instituut) in Nijmegen docent alchemistische symboliek en ging ik de drie kleurfasen zwart, wit en rood bestuderen. Ik wist toen al dat de alchemie uit Egypte afkomstig was en een voortzetting vormde van de oud-Egyptische mummificatierituelen. Ik was zeer verrast dat Henk in diezelfde tijd ook met alchemie in de weer was en die opvallende coïncidentie heeft een jaar later geleid tot een gezamenlijk optreden in de kampeerboerderij De Uelenspieghel in Uffelte. Achteraf gezien is het toch wel merkwaardig dat Henk Boerwinkel en ik gedurende een korte spanne tijds aan vergelijkbare projecten werkten alsof een of andere instantie achter de schermen onze levens op elkaar afstemde. Maar voor het onbewuste schijnt alles één te zijn.

Inmiddels is Henk min of meer gestopt met optreden. In ieder geval was er van half augustus tot half september 2008 in Kunsthuis Secretarie te Meppel een overzichtstentoonstelling van

zijn werk te bezichtigen. Op een zondag reden mijn vader en ik met mijn broer Ernst mee om de tentoonstelling 'Verstilde figuren' te bezoeken. Alle poppen en maskers van Henk stonden in het oude gemeentehuis prachtig opgesteld en hij gaf zelf voor ons een toelichting. Het meest indrukwekkend was toch de Mummie die nog steeds tastend zijn weg door het dodenrijk ging geholpen door zijn kleine geblinddoekte gids. Toen mijn vader voor de Mummie stond, werd hij door emoties overweldigd. Zo sterk greep de gestalte hem aan. Henk legde troostend een arm om hem heen. Als docent alchemistische symboliek weet ik dat het ontwaken van de onderaardse mummie een soort mythe van de huidige tijd is geworden. De dode, starre mummiegestalte weerspiegelt onze eigen starre kijk op de werkelijkheid. Wij beschouwen in de wetenschap al het materiële om ons heen als onbezield, als doods. We hebben de wereld om ons heen via kerk en wetenschap onttoverd. Wij hebben de oude heidense goden afgeschafte en zijn gaan geloven in een kosmos die door abstracte wetmatigheden wordt geregeerd. Maar de geest der materie wacht geduldig op zijn eigen wederopstanding.

Carl Gustav Jung heeft in zijn boek *Aion* geschreven dat uit het materialistische tijdperk van de Lapis, van de Steen, het tijdperk van de Anthropos, van het Licht, geboren zal worden. Mijn vader heeft tien jaar terug daarvan al iets ervaren. Rond zijn tachtigste kreeg hij een droom waarin de symboliek van steen en licht een centrale rol speelde. Het is een fantastische droom, ook in alchemistisch opzicht. Het licht komt in de droom niet meer van buiten. Het is het marmer zelf dat alles van binnenuit verlicht: 'Ik ben weer eens bij Henk en Ans Boerwinkel. Ze zijn verhuisd en ik ben met Ans in een grote nieuwe kamer. Ik begin met haar acrobatische toeren uit te halen. Het begint met een polka, dan rock and roll, tenslotte grenst het aan het onmogelijke. Nu komt Henk, zoals gewoonlijk in het zwart gekleed, statig naar binnen. Hij wil mij het huis laten zien. Door de keuken komen wij in de tuin en gaan door een grote open plek met aan het eind een hoge marmeren muur met antieke, gedeeltelijk verwoeste reliëfs. Voor de muur is een halfronde wand eveneens van marmer. Boven in deze muur staan rode rozen die bloeien. Het is nu donker maar er schijnt door alles heen een prachtig licht. Ik kijk rond en zeg tegen Henk: "Waar komt dat licht vandaan?" Plotseling zie ik dat het marmer van binnenuit alles verlicht. "Dat is mooi," zeg ik tegen Henk. "Ja, dat is mooi," zegt hij.'⁹

Noten

1. W.F. Gouwe (1929) *De poppen van Harry van Tussenbroek*, W.L. & J.Brusse's Uitgeversmaatschappij N.V., Rotterdam.
2. Hetty Paërl (z.j.) *Ontwikkelingen in het poppenspel in Nederland. Een overzicht van de jaren tussen 1945 en 1981*. Unima Centrum Nederland, p.7.
3. Herbert van Erkelens (1999) 'Moerasgeest en Kobold'. In: *Wij Poppenspelers*, nr.8, augustus.
4. Marie-Louise von Franz (1972) *Patterns of Creativity Mirrored in Creation Myths*, Spring Publications, Zürich, p.229.
5. André Barbault (z.j.) *Dat bent u, Kreeft*, Nederlandse bewerking Rico Bulthuis en André Peters, Koninklijke Uitgeverij van de Erven J.J. Tijl N.V., p.27.
6. Dit wordt verteld in een prachtige dvd die door Stichting Prompt over het leven en werk van Henk en Ans Boerwinkel is uitgebracht: MEMORIES Figurentheater TRIANGEL, een film van Hans Schaap en Herman Logtenberg. De dvd is te bestellen via www.studio-logtenberg.nl
7. Ton Henzen (1993) 'Ik loop verwonderd rond en observeer de wereld om me heen'. In: Kerstbijlage bij de Meppeler Courant.

8. Henk Boerwinkel (2002) *Triangel Mémoires*. Uitgave Europees Figurentheater Centrum, Gent, p.42.
9. Herbert van Erkelens (1999) 'Val en opstanding van de Anthropos'. In: *Prana*, nr.114, augustus/september.